

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันโลก เจริญขึ้นด้วย เทคโนโลยีทันสมัยนานัปการ ซึ่งมนุษย์คิดค้นและพัฒนาขึ้นด้วยการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ การศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมด้วยตนเอง และการทำงานร่วมกับผู้อื่น วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือแสดงออกตามความรู้ ความคิด ความเชื่อของบุคคลในแต่ละสังคม แต่ละยุคสมัย และสมาชิกในสังคมยอมรับมาประเพณีปฏิบัติจน เป็นวิถีชีวิตของส่วนรวม เป็นมรดกและ เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละสังคมทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ วัฒนธรรมจึง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูง เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงความ เจริญของชนในชาติ ในสังคม วัฒนธรรมจะยืนยงคงอยู่ และมีความ เจริญงอกงามไม่ได้ ถ้าไม่มีการถ่ายทอดและสืบต่อวัฒนธรรมไว้ทุกรุ่นอายุคน (พระยาอนุมานราชธน 2515 ช : 67) ด้วยเหตุนี้การศึกษา ส่งเสริม และสืบทอดวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งพึงกระทำ ปัจจุบันนี้ชาติต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยมีความตื่นตัวและสนใจ เรื่องของ วัฒนธรรมมากขึ้น

ในประเทศไทย สถาบันศาสนาและพระมหากษัตริย์มีบทบาทในการดำเนินงานวัฒนธรรม มาแต่ในอดีต ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว รัฐบาลได้เข้ามา มีบทบาทในการดำเนินงานวัฒนธรรม โดยตราพระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับแรกขึ้น ใช้บังคับ เป็นกฎหมายเมื่อ พ.ศ. 2483 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 57 ตอนที่ 39 วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2483 ฉบับที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2485 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 59 ตอนที่ 63 วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2485 ต่อมาได้ยกเลิกพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับ และตราพระราชบัญญัติ วัฒนธรรมแห่งชาติพร้อมทั้งสถาปนาสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้น เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2485 ในปี พ.ศ. 2486 ได้ตราพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ขึ้น และได้มีบทบัญญัติอื่น ๆ เช่น พระราชกฤษฎีกา กฤษฎีกานักนายกรัฐมนตรี กำหนดให้ประชาชนชาวไทยมีหน้าที่ปฏิบัติตาม วัฒนธรรมของชาติโดยรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีที่ดี

รัฐบาลได้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานรัฐบาลที่รับผิดชอบงานด้านวัฒนธรรมมาเป็นลำดับจนเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2522 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2526 และ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2527 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้กระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบดำเนินงานจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยขึ้นในสังกัดกรมศิลปากร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางในการให้บริการด้านการศึกษาและส่งเสริม เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติ (การจัดตั้งองค์กรและคณะกรรมการดำเนินการศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย 2527: 879)

นอกจากรัฐบาลจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมจนได้ตราพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และกฎกระทรวงต่าง ๆ จัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบการดำเนินงานวัฒนธรรมของชาติแล้ว ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนซึ่งแม้มิได้มีหน้าที่หลักในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม แต่ก็ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมในรูปแบบและวิธีดำเนินการต่าง ๆ กันไป

ปัจจุบันวิธีการอย่างหนึ่งในการถ่ายทอดและเผยแพร่วัฒนธรรมคือ การเขียนบทความเพื่อเผยแพร่ในวารสาร ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญมากในการบันทึก เก็บรักษา และถ่ายทอดข้อสนเทศทางวัฒนธรรม เนื่องจากวารสารตีพิมพ์ข้อสนเทศใหม่ที่ได้จากการค้นพบ การศึกษาวิจัยและการตีความใหม่ ช่วยรื้อฟื้นประเพณีเก่า ๆ เรื่องเก่า ๆ ให้เป็นที่รู้จักกันใหม่ ให้เกียรติวัฒนธรรมโดยไม่ขาดสาย (วิสิทธิ์ จินตวงศ์ และรัชนิกร ปิยะพันธุ์วงศ์ 2524: 58)

นอกจากนี้วารสารยังให้ข้อมูลเฉพาะเรื่องได้อย่างทันสมัย เพราะเป็นสิ่งพิมพ์ที่มีกำหนดออกต่อนัด สามารถตีพิมพ์เรื่องขนาดสั้นได้โดยไม่ต้องคอยรวบรวมให้ยาวจนจบเรื่องเสียก่อนแล้วจึงตีพิมพ์เป็นเล่ม ทำให้นำข้อมูลมาใช้ประกอบการศึกษา อ้างอิง และค้นคว้าวิจัยได้สะดวก

วารสารจึงเป็นสื่อประเภทหนึ่งซึ่งนิยมใช้ถ่ายทอดข้อสนเทศทางวัฒนธรรม ทั้งหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน ต่างจัดพิมพ์วารสารเพื่อเสนอเรื่องราวด้านวัฒนธรรม เป็นเหตุให้มีบทความด้านวัฒนธรรมแพร่หลายอยู่ทั่วไปทั้งในวารสารประเภทวิชาการและบันเทิง

งานวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์เนื้อหาบทความในวารสารวิชาการสาขาวัฒนธรรม โดยเริ่มศึกษาวารสารที่ตีพิมพ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 อันเป็นปีที่รัฐบาลประกาศใช้พระราชบัญญัติสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จนถึงปี พ.ศ. 2529 และคัดเลือกเฉพาะวารสารซึ่งระบุวัตถุประสงค์ในการเสนอเนื้อหาด้านวัฒนธรรมไว้อย่างชัดเจนและยังตีพิมพ์เผยแพร่ด้วย

มุ่งหวังว่าจะได้ทราบปริมาณและขอบเขตของเนื้อหา ตลอดจนผู้เขียนและแหล่งอ้างอิงของบทความในวารสารสาขาวัฒนธรรมในช่วงปีดังกล่าว อันจะเป็นประโยชน์ต่องานจัดหาและบริการเอกสารสนเทศด้านวัฒนธรรมของห้องสมุดและต่อผู้สนใจ เรื่องราวของวัฒนธรรมที่จะค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป นอกจากนี้ยังอาจเป็นแนวทางเสนอแนะให้มีการเขียนบทความด้านวัฒนธรรมในสาขาที่มีอยู่น้อยให้เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปริมาณ ขอบเขตของเนื้อหา ผู้เขียน และแหล่งอ้างอิงของบทความในวารสารวิชาการสาขาวัฒนธรรม พ.ศ. 2522-2529

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ วารสารภาษาไทยในสาขาวัฒนธรรม ซึ่งมีลักษณะดังนี้

- 1.1 เป็นวารสารวิชาการซึ่งตีพิมพ์ต่อเนื่องกันในช่วงปี พ.ศ. 2522-2529
- 1.2 เป็นวารสารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอเนื้อหาทางด้านวัฒนธรรม โดยระบุวัตถุประสงค์ดังกล่าวไว้ชัดเจน
- 1.3 เนื้อหาวัฒนธรรมที่เสนออยู่ในขอบเขตของเนื้อหาวัฒนธรรมที่ระบุไว้ในข้อ 2

ในข้อ 2

2. ในการวิจัยครั้งนี้จะคัดเลือกเฉพาะวารสารที่เสนอเนื้อหาวัฒนธรรมทางจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม โดยแสดงออกในด้านความคิด ขนบธรรมเนียมประเพณี แบบแผนของพฤติกรรมอันเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติสืบต่อกันมา

2.1 เนื้อหาวัฒนธรรมทางจิตใจในที่นี้ได้แก่ ขนบประเพณี ธรรมเนียมประเพณี จารีตประเพณี กฎหมาย ปรัชญา จริยศาสตร์ และศาสนา ศิลปะ ภาษาและวรรณคดี

2.2 คัดเลือกเฉพาะวารสารที่เสนอเนื้อหาวัฒนธรรมทางจิตใจ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๑๐ ของเนื้อหาเสนอบทความทั้งหมดในวารสารแต่ละฉบับ โดยใช้หน่วยวัดเป็นจำนวนหน้า และสำรวจเฉพาะวารสารฉบับที่พิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2522-2529 เท่านั้น

ก. คู่มือที่ใช้สำรวจประชากรในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

3.1 คณะอนุกรรมการกลุ่มวารสารและเอกสาร บรรณารักษ์ห้องสมุดสถาบัน

อุดมศึกษา. รายชื่อวารสารภาษาไทยในห้องสมุดสถาบัน

อุดมศึกษา. ฉบับสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการ, 2525.

3.2 _____ . วารสารวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบัน

บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2529.

3.3 อุมพร กุหลาบ. "วิเคราะห์วารสารภาษาไทยที่ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. 2522."

ปริญญาณิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.

จากการสำรวจตามขอบเขตของการวิจัย ข้อย 1-3 ได้รายชื่อวารสารที่ใช้เป็นประชากรในการวิจัยครั้งนี้ 3 ชื่อเรื่อง คือ วารสารเมืองโบราณ¹ จำนวน 29 ฉบับ วัฒนธรรมไทย² จำนวน 96 ฉบับ และศิลปวัฒนธรรม³ จำนวน 86 ฉบับ รวม 211 ฉบับ จำนวนบทความทั้งสิ้น 1951 บทความ

วัฒนธรรมไทย เป็นวารสารราย เดือน เพื่อเผยแพร่ความรู้และเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย บรรณาธิการคนปัจจุบัน คือ นายอำนวยการ ชื่นเงิน

¹ ตีพิมพ์ฉบับแรก เดือนกันยายน 2517

² ตีพิมพ์ฉบับแรก เดือนมีนาคม 2504

³ ตีพิมพ์ฉบับแรก เดือนพฤศจิกายน 2522

เมืองโบราณ เป็นวารสารราย 3 เดือน ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ และ
วัฒนธรรม บรรณาธิการคนปัจจุบัน คือ นายศรีศักดิ์ วัลลิโภดม

ศึกษปวัฒนธรรม เป็นวารสารรายเดือน เพื่อเสนอเรื่องราวของศิลปะและวัฒนธรรม
ของชาติ บรรณาธิการคนปัจจุบัน คือ นายสุจิตต์ วงษ์เทศ

สมมติฐาน

งานวิจัยนี้มุ่งทดสอบสมมติฐานที่ว่า วารสารสาขาวัฒนธรรมที่น่ามาวิเคราะห์เนื้อหา

1. เสนอเนื้อหาในหัวข้อเกี่ยวกับชนบประเพณีมากที่สุด
2. ผู้เขียนบทความส่วนใหญ่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
3. แหล่งอ้างอิงของบทความส่วนใหญ่เป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาแนวทางการวิเคราะห์เนื้อหาวารสารในสาขาวัฒนธรรมจากแหล่งข้อมูล
ที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างแบบบันทึกข้อมูล
3. วิเคราะห์บทความแต่ละบทความ ลงรายการเกี่ยวกับวารสาร ผู้เขียน
และแหล่งอ้างอิงในแบบบันทึกข้อมูล
4. วิเคราะห์คุณวุฒิของผู้เขียน และประเภทของแหล่งอ้างอิง
5. วิเคราะห์เนื้อหาบทความแต่ละบทความตามเกณฑ์ของ Unesco *

---

* Unesco Thesaurus : A Structured List of Descriptors for
Indexing and Retrieval Literature in the Field of Education, Science,
Social Science, Culture and Communication, Compiled by Jean Aitchison
(Paris : Unesco, 1977)

6. รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลแจกแจงความถี่เป็นค่าร้อยละ

7. สรุปผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการศึกษาวิจัยจะทำให้ทราบปริมาณและขอบเขตเนื้อหา ตลอดจนผู้เขียนและแหล่งอ้างอิงของบทความในวารสารสาขาวัฒนธรรม อันจะเป็นประโยชน์ต่องานจัดหาและบริการเอกสารสนเทศด้านวัฒนธรรมของห้องสมุด และข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าทางด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย นอกจากนี้ยังอาจจะ เป็นแนวทาง เสนอแนะให้มีการเขียนบทความด้านวัฒนธรรมในสาขาที่มีอยู่น้อยให้เพิ่มมากขึ้น

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

วารสารวิชาการ หมายถึง วารสารที่เสนอความรู้เฉพาะด้าน มุ่งให้ความรู้มากกว่าความบันเทิง จัดทำโดยนักวิชาการ หรือ ผู้รู้ในสาขาวิชา ในการวิจัยครั้งนี้หมายรวมวารสารกึ่งวิชาการ ที่เสนอบทความเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ด้วย

บทความ หมายถึง ความเรียงที่เน้นข้อเท็จจริงที่เขียนขึ้น เพื่อแสดงความคิดเห็น บอกเล่า และ/หรือเขียนอย่างมีหลักฐานอ้างอิงประกอบ โดยปกติบทความหนึ่งจะมีผู้เขียนคนเดียว ในกรณีบทความหนึ่งมีผู้เขียนหลายคน แต่ไม่แยกงานเขียนออกจากกันเป็นบท ๆ หรือเป็นส่วน ๆ อย่างเด่นชัดก็ถือเป็นบทความเดียว จัดหมายได้ตลบ ข่าวกวามเคลื่อนไหว ข่าวบุคคล ข่าวกิจกรรมต่าง ๆ และข่าวการประชุมไม่ถือเป็นบทความ

วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตซึ่งสังคมมนุษย์ทำให้เจริญขึ้นจนเป็นที่ยอมรับและประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา แสดงออกทั้งในลักษณะของแนวความคิดและระเบียบประเพณีอันเป็นแนวทางการปฏิบัติ

---

* กำหนดนิยามคำว่า "วัฒนธรรม" โดยศึกษาจากสิ่งพิมพ์ตามรายชื่อต่อไปนี้

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์, "วัฒนธรรม." วิทยาสารานุกรม (2523): 727-728.

พระยาอนุমানราชธน, ชาติ-ศาสนา-วัฒนธรรม (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: บรรณาการ, 2515)

พระยาอนุমানราชธน, วัฒนธรรม (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: บรรณาการ, 2515)

พิทยา สายชู, กลไกของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

อุทัย จิรวิไล, "วัฒนธรรม" สารานุกรมสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา (2525): 57.

Alfred Louis Kroeber, Anthropology : Race, Language, Culture, Psychology, Prehistory (New York : Harcourt Brace, 1948), p. 253-310.

Alfred Louis Kroeber and Clyde Kluckhohn, Culture : A Critical Review of Concepts and Definitions (New York : Vintage Book, 1963), p. 76-154.

Edward B. Tylor, Primitive Culture : Researches Into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom (Gloucester, Mass. : Smith, 1871): 1 : 1.

Milton Singer, "Culture," International Encyclopedia of Social Sciences 3 (1968): 527-543.

Roger M. Keesing, Cultural Anthropology : A Contemporary Perspective, 2nd ed. (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1981), p. 67-75.

ชนบประเพณี หมายถึง ประเพณีที่ต้งขึ้นเป็นระเบียบแบบแผน หรือมีข้อกำหนดไว้
เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นที่ยอมรับในกลุ่มชนและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา *

ธรรมนิยมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องธรรมาศาศัญ แม้ผู้ฝ่าฝืนหรือ
ทำผิดก็ไม่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ *

จารีตประเพณี หมายถึง ประเพณีที่สังคมถือว่ามีค่าทางศีลธรรม ถ้าฝ่าฝืนถือว่าเป็น
ผิดเป็นชั่ว *

---

* ศึกษาค่านิยมของชนบประเพณี ธรรมนิยมประเพณี และจารีตประเพณี
จากสิ่งพิมพ์ตามรายชื่อต่อไปนี้

พระยาอนุমানราชธน, การศึกษาเรื่องประเพณีไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3
(กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2524)

พระยาอนุমানราชธน, วัฒนธรรมเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร:
ราชบัณฑิตยสถาน, 2524)

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525,
พิมพ์ครั้งที่ 3. (อักษรเจริญทัศน์, 2530)